

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง “สภาพทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบสนามบินสุวรรณภูมิ” ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข
2. แนวคิดคุณภาพชีวิตกับความอยู่ดีมีสุข
3. แนวคิดความอยู่ดีมีสุขของนักคิดอาวุโสไทย
4. แนวคิดความอยู่ดีมีสุขในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิด เกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข

2.1.1 แนวคิดพื้นฐาน

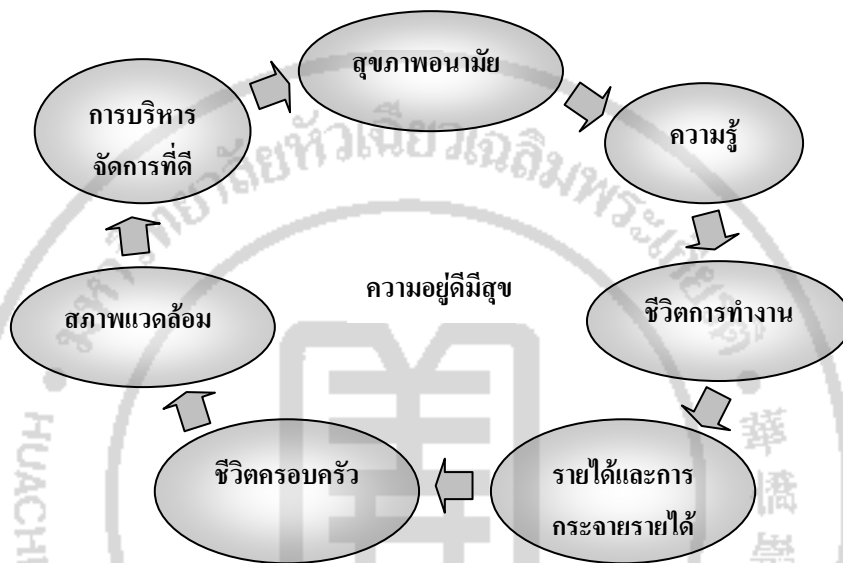
กรอบแนวคิด “ความอยู่ดีมีสุข” พัฒนามาจากแนวคิดของอมาตยา เซน (Amartya Sen, 1985) ซึ่งระบุว่า ผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนาก็คือ การทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ และปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกวิธีการไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง ส่วนการมีรายได้จะเป็นเพียงเครื่องมือหรือทางผ่านไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่มุ่งเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของคนไทย กำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือประการหนึ่ง ความอยู่ดีมีสุข จึงมีขอบเขตที่กว้างขวางและถือเป็นความสำเร็จของแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งแตกต่างกันไปตามวิถีการดำเนินชีวิตและการแสวงหาความสำเร็จในชีวิตของคนในสังคมนั้น และเป็นเรื่องที่ต้องมองอย่างเป็นองค์รวม เพราะมีความเชื่อมโยงของการพัฒนามิติต่างๆ อย่างแยกกันไม่ออก

2.1.2 องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข

จากกรอบแนวคิดพื้นฐานข้างต้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดความหมายความอยู่ดีมีสุขว่า หมายถึงการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ

ความอยู่ดีมีสุขตามความหมายข้างต้นครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม และสามารถจำแนกองค์ประกอบได้เป็น 7 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างแท้จริง

แผนภูมิที่ 2.1 องค์ประกอบความอยู่ดีมีสุข

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548

สุขภาพอนามัย หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากการสร้างสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงการมีภาวะโภชนาการที่ดี การรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเองและสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข ซึ่งจะทำให้คนมีอายุยืนยาว สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ

ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เพราะความรู้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่คนเราจะมีความรู้ได้นั้น จะต้องได้รับการศึกษา การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างโอกาส พัฒนาสติปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนให้สามารถ “คิดเป็น ทำเป็น” เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองและใช้ประสบการณ์ ศักยภาพ และทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจในสังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ชีวิตการทำงาน เป็นปัจจัยกำหนดความอยู่ดีมีสุขของคน นอกจากจะต้องมีสุขภาพอนามัยที่ดีได้รับการศึกษาแล้ว การทำงานจะเป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและ

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมีงานทำที่ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้คนเราสามารถดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้และยังประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

รายได้และการกระจายรายได้ ความขัดสนในด้านรายได้ในการยังชีพ การมีปัญหาค่าใช้จ่ายที่รุนแรงและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในระดับสูง ย่อมสะท้อนการอยู่อย่างเป็นทุกข์ในสังคม ดังนั้น ความอยู่ดีมีสุขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ชีวิตครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งต่อคนในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ “ความอยู่ดีมีสุข” ครอบครัวอยู่ดีมีสุข คือ ครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น อบอุ่นบทบาทหน้าที่ของครอบครัว มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ลดปัจจัยเสี่ยงของครอบครัว สามารถพึ่งตนเองได้ และมีการเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม

สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต เป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุข สภาพแวดล้อมที่ดีย่อมส่งผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี เอื้อต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม การมีสภาพแวดล้อมที่ดีหมายความว่ามีความร่มรื่น การได้รับบริการสาธารณสุขที่พอเพียง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิตให้เกิดการสนับสนุนความอยู่ดีมีสุขของคน

การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ มีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิตมีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐ ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นำไปสู่สังคมที่คนในสังคมจะอยู่ดีมีสุขตลอดไป

ภายใต้แนวคิดและองค์ประกอบความอยู่ดีมีสุขดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พัฒนา “ดัชนีความอยู่ดีมีสุข” (Well-Being Index) ขึ้น ซึ่งเป็นดัชนีรวมขององค์ประกอบ 7 ด้าน ข้างต้น เพื่อใช้ประเมินผลการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขทั้งผลในภาพรวมและผลแต่ละด้าน ให้สามารถระบุขนาดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

2.1.3 การแบ่งประเภทความอยู่ดีมีสุข

ในการกำหนดนโยบายของประเทศโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ “ความอยู่ดีมีสุข” ของประชาชน มีการแบ่งประเภทของความอยู่ดีมีสุขได้ 2 ประเภท คือ (1) ความอยู่ดีมีสุขในเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being) หมายถึง การตีค่าความสุขของปัจเจกบุคคล ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามภูมิหลังทางสังคม และวัฒนธรรมของตนเอง มักใช้วิธีการวัดโดยการให้คะแนนจากบุคคล (รศรินทร์ เกรย์และคณะ, 2549) และ

(2) ความอยู่ดีมีสุขในเชิงภาวะวิสัย (Objective Well-being) หมายถึง การวัดค่าความสุขของบุคคล จากองค์ประกอบภายนอก และเป็นความสุขที่จะเกิดขึ้นจากการมีองค์ประกอบที่เหมาะสมหลายด้าน ร่วมกัน ไม่ใช่เพียงตัวใดตัวหนึ่งเท่านั้น (สำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ, 2549)

องค์ประกอบที่นำมาใช้ในการวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยมีทั้งหมด 6 ด้าน 13 ตัวชี้วัด คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ การกู้ยืมและการเป็นภาระ การมีเงินออม วัสดุที่ใช้ทำตัวบ้าน และสถานภาพการครองครองที่อยู่อาศัย (2) ด้านสภาพแวดล้อมในสังคม ประกอบด้วย ทูทางสังคม ในชุมชน (3) ด้านครอบครัว ประกอบด้วย ครอบครัวอบอุ่น และสถานภาพสมรส (4) ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย การเจ็บป่วย และการมีหลักประกันสุขภาพ (5) ด้านวัฒนธรรม /ความเชื่อ ประกอบด้วย ความพอใจในฐานะของตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน และการทำบุญ และ (6) ด้านการศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุด

จากที่กล่าวมา พบว่า ความอยู่ดีมีสุขทั้งสองแบบนี้มีความแตกต่างกัน แต่ในขณะเดียวกัน ก็ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ทั้งหมด เพราะความสุขที่เกิดจากภายในก็เป็นส่วนหนึ่งของความสุข จากภายนอก ในขณะที่ความสุขจากภายนอกก็เป็นส่วนหนึ่งของความสุขจากภายใน จึงทำให้เกิดข้อสงสัย ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยกับความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยจะเป็น ไปในลักษณะใด เนื่องจากในการศึกษาส่วนใหญ่ มักไม่ได้แยกการศึกษาความอยู่ดีมีสุขทั้งสองแบบไว้ แต่กลับใช้วิธีการศึกษาไปพร้อมๆกัน จึงทำให้เราไม่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของการวัดทั้งสองแบบอย่างชัดเจน และไม่ได้แสดงให้เห็นว่าความอยู่ดีมีสุขจากปัจจัยภายนอกจะสามารถตอบสนองต่อความสุขจากภายใน ของบุคคลได้อย่างไร (บัวพันธุ์ พรหมพิทักษ์, 2549)

2.1.4 ดัชนีความอยู่ดีมีสุขของไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้พัฒนาดัชนีชี้วัด คุณภาพชีวิตขึ้นมาใหม่ซึ่งเรียกว่า ดัชนีความสุข ซึ่งเกิดจากการทบทวนผลของการพัฒนาในช่วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา พบว่า ประเทศไทยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก โดยหวังว่า เมื่อเศรษฐกิจของประเทศมีความเจริญเติบโต จะทำให้ประชาชนกินดี อยู่ดี โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 1(2504 – 2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (2510 – 2514) เป็นแผนที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้าระบบการคมนาคมขนส่งเพื่อเตรียม พื้นฐานไว้กับการพัฒนาอุตสาหกรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (2515 – 2519) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (2520 – 2524) เป็นแผนที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525 – 2529) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (2530 – 2534) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535 – 2539) เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก แต่ผลของ การพัฒนาจนนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – ฉบับที่ 7 ทำให้เกิดปัญหาช่องว่างทางรายได้ ช่องว่าง ระหว่างเมืองกับชนบท ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการทบทวนการพัฒนาภายใต้กระแสทุนนิยมที่มุ่งความเจริญทางวัตถุให้หวนกลับมาสู่การพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต่อเนื่องในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ที่มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” เพราะการให้ความสนใจเฉพาะปัจจัยรายได้และเศรษฐกิจ ยังไม่สามารถสร้างความสุขที่แท้จริง แนวคิดเรื่องความอยู่ดีมีสุข (well - being) จึงกำเนิดขึ้น โดยได้แบบอย่างจากประเทศภูฏานที่มีการพัฒนา “ดัชนีความสุข” (Gross National Happiness: GNH)

โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย และความสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาประเทศภายใต้วิสัยทัศน์ที่มุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน การยึดหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยดำเนินการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายหน่วยงานและภาคีพัฒนาภาคส่วนต่างๆ ซึ่งได้มีการประชุมสัมมนาระดมความคิดเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้ร่วมกัน จนกระทั่งสามารถนำไปสู่การให้คำจำกัดความ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ว่าหมายถึง “สภาวะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กัน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตามความหมายของความอยู่เย็นเป็นสุขดังกล่าวข้างต้น ได้ครอบคลุมทุกมิติของวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยที่บูรณาการเชื่อมโยงกันจนเกิดภาวะแห่งความสุข มีสุขภาวะที่ดี ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญาอย่างมีสมดุล ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกต่อประโยชน์ส่วนรวม คิดและทำอย่างถูกต้องและมีเหตุผล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบสัมมาชีพ ที่นำมาซึ่งรายได้ที่พอเพียงกับการจัดหาปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ และความมั่นคงของตนเองและครอบครัว ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่มีคุณภาพมีเสถียรภาพมีการกระจายรายได้และการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความรัก และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน อยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง สภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัย มีระบบนิเวศที่สมดุลเอื้อต่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งศักดิ์ศรีความเป็นคนเท่าเทียมกันภายใต้สังคมที่มีวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ซึ่งองค์ประกอบย่อย 6 องค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีดังแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.2 ปัจจัยพื้นฐานร่วมในการสร้างสุข

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550

2.2 แนวคิดคุณภาพชีวิตกับความอยู่ดีมีสุข

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) มีความหมายที่ใกล้เคียงกับความอยู่ดีมีสุข (Well being) เป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะการมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็คือความอยู่ดีมีสุขนั่นเอง

การศึกษาวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตเริ่มมีมาเป็นเวลา 50 ปีแล้ว จากการศึกษางานในประวัติศาสตร์พบว่ามีการใช้มาตรวัดคุณภาพชีวิต “เชิงคุณภาพ” ได้เริ่มขึ้นเมื่อปี 1960 โดยมีงานศึกษาหลายชิ้น เช่น การศึกษาวิจัยปัญหาสุขภาพจิตกับสภาวะสุขภาพอนามัยของ Gurin Veroff & Feld (1960) การวิจัยสุขภาพจิตกับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องของ Bradburn & Caplovitz (1965) และมาตรวัดทางสังคมสำหรับประเมินคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากทัศนของคนอเมริกันต่อคุณภาพชีวิต โดย Andrews & Withney (1976)

จากการศึกษาการใช้มาตรวัดคุณภาพชีวิตของอเมริกา พบว่า สามารถแบ่งกลุ่มดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต ได้ 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1: รายได้ การศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพการทำงาน

กลุ่มที่ 2: ทัศนะเกี่ยวกับความสุข คุณภาพชีวิตชุมชน

กลุ่มที่ 3: รายได้ประชาชาติ อัตราการเกิด อาชญากรรม อัตราการตาย

กลุ่มที่ 4: ความพึงพอใจในชีวิต และความพึงพอใจต่อชุมชน

นักวิชาการด้านต่าง ๆ มีแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตแตกต่างกันอยู่บ้าง อาทิ นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม จะศึกษาคุณภาพชีวิตที่มุ่งเน้นสภาพการณ์สิ่งแวดล้อมทางด้านร่างกายและด้านชีวภาพ นักเศรษฐศาสตร์ จะศึกษาคุณภาพชีวิตที่ให้ความสำคัญทางความเจริญก้าวหน้าทางผลผลิตประชาชาติ (Gross National Product; GNP) นักจิตวิทยามุ่งเน้นทางด้านการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ นักประชากรศาสตร์เห็นว่าคุณภาพชีวิตที่ดีต้องประกอบด้วยชีวิตที่ดี จิตใจที่ดี สังคมดี สภาพแวดล้อมดี และเป็นคนดี นักสังคมศาสตร์มีแนวคิดว่าคุณภาพชีวิตเป็นความพึงพอใจในชีวิต มีขวัญกำลังใจ มีความสุข และมีความสามารถในการปรับตัวในสังคมได้ ส่วนการแพทย์และสาธารณสุข ให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตในประเด็นที่ว่า คุณภาพชีวิตเกิดจากผลสำเร็จและทักษะในการยึดชีวิต มนุษย์ให้ยาวขึ้น ดังนั้น จะเห็นว่า คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่ทุกคนปรารถนาและมุ่งหวังที่จะให้ชีวิตของตน มีคุณค่าตามแนวทางที่ตนต้องการ

คุณภาพชีวิตมีองค์ประกอบที่ค่อนข้างกว้างขวางมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ Liu (1975) กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่ามี 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน จิตวิสัย ซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคล อันได้แก่ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้สึกนึกคิดของบุคคล เป็นต้น และองค์ประกอบด้านวัตถุวิสัย ได้แก่ ปัจจัยหรือสภาพแวดล้อมของบุคคล เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับองค์การ UNESCO (1980) ซึ่งใช้เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพชีวิตไว้ 2 ด้าน คือ

1) ด้านวัตถุวิสัย(Objective)วัดได้โดยอาศัยข้อมูลต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมสามารถมองเห็นได้ นับได้วัดค่าได้ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2) ด้านจิตวิสัย(Subjective) เป็นการประเมินข้อมูลด้านจิตวิทยา ซึ่งอาจทำได้โดยการสอบถามความรู้สึก และเจตคติต่อประสบการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิต การรับรู้สภาพต่อการเป็นอยู่ การดำรงชีวิต รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และความพึงพอใจในชีวิต

จะเห็นได้ว่า การแบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเป็นวัตถุวิสัย และจิตวิสัย เป็นแนวคิดเดียวกับการแบ่งความอยู่ดีมีสุข ดังที่ได้กล่าวมาในตอนต้น

ในด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยได้เริ่มทำการวิจัยมานานแล้ว สุพรรณิไชยอำพร และ สนิท สมัครงการ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยจำแนกคุณภาพชีวิตออกเป็น 13 ด้าน คือ 1) ครอบครัว 2) การงาน 3) สังคม 4) การพักผ่อน 5) สุขภาพ 6) สาธารณสุข 7) สินค้าบริการ 8) ความเชื่อศาสนา 9) ทรัพย์สิน 10) ตนเอง 11) ท้องถิ่น 12) รัฐบาล และ 13) ประเทศ

อีก 2 ปีต่อมา คือในปี 2536 สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้เริ่มจัดทำโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองขึ้นเป็นโครงการต่อเนื่อง โดยเริ่มจากโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร ต่อมาในปี 2537 มีการทำโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี 2538 มีโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคเหนือ ในปี 2539

มีโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคใต้ ในปี 2541 มีโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตในเขตเมืองภาคกลาง และในปี 2544 ได้ดำเนินการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานครในยุคเศรษฐกิจถดถอย

ในการดำเนินโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตโครงการแรก ได้มีการพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตโดยมีขั้นตอนในการพัฒนา 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งของไทยและของต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 ออกสำรวจเบื้องต้นว่า ในความคิดเห็นของคนไทย ความหมายของคุณภาพชีวิตนั้นหมายถึงอะไร ครอบคลุมอะไรบ้าง หรือจากการสำรวจแล้วพบว่า จาก 13 มิติที่ได้จากข้อค้นพบของสุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมักรการ (2534) มีมิติคุณภาพชีวิตที่ผู้ตอบให้ความสนใจเป็นพิเศษ 4 มิติ คือ ครอบครัว การงาน ความเครียด และสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการระดมความคิดของผู้เชี่ยวชาญ จากทั้งภายในและภายนอกสถาบันเกี่ยวกับการสร้างมาตรวัดในมิติต่าง ๆ และในบางมิติได้ใช้ข้อมูลจากมาตรวัดต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการทดสอบมาแล้วในประเทศไทยนำมาใช้ในงานสำรวจคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมือง สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ขั้นตอนที่ 4 หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จ นำมาวิเคราะห์ข้อถามในแต่ละมาตรวัดเป็นรายข้อ (Item Analysis) จากผลการวิเคราะห์จึงได้คัดเลือกชุดข้อถาม ที่รวมกันแล้วจะได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Reliability Coefficient) สูงสุด โดยคำนวณตามสูตรของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha)

ขั้นตอนที่ 5 นำมาทดสอบความแม่นยำตรงโมโนทัศน์ (Construct Validity) ของมาตรวัดทั้ง 4 มิติ

ขั้นตอนที่ 6 สร้างมาตรวัดที่ประกอบด้วยข้อถามที่ได้ผ่านการทดสอบในขั้นที่ 4 และ 5 ซึ่งมาตรวัดหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยผลบวกของค่าตัวแปรในแต่ละข้อ ข้อถามที่บรรจุในมาตรวัดนั้น ๆ ทารด้วยจำนวนข้อถามที่บรรจุในมาตรวัด จากนั้นจึงได้คำนวณค่าความเชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง

จากการพัฒนาทั้ง 6 ขั้นตอน ได้มาตรวัดคุณภาพชีวิต 4 ด้าน ดังนี้

- 1) คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว
- 2) คุณภาพชีวิตด้านการงาน
- 3) คุณภาพชีวิตด้านความเครียด
- 4) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับการพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตของโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ได้พัฒนาต่อจากโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานคร และโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของแต่ละภาคที่ดำเนินการไปก่อนตามลำดับ ซึ่งสรุปแล้วจนถึงโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตคนในเขตเมืองภาคใต้ทำให้ได้มาตรวัดเพิ่มขึ้นจากมาตรวัดคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานครอีก 1 ด้าน คือ คุณภาพชีวิตด้านชีวิตในเมือง และมีจำนวนข้อถามในแต่ละมาตรวัด ดังนี้

- 1) คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว
- 2) คุณภาพชีวิตด้านการงาน
- 3) คุณภาพชีวิตด้านความเครียด
- 4) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม
- 5) คุณภาพชีวิตด้านชีวิตในเมือง

เมื่อมาถึงการดำเนินการโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในเขตเมืองภาคกลาง ในปี พ.ศ. 2541 สำนักวิจัย ได้ปรับปรุงและพัฒนามาตรวัดคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้นเป็น 13 มิติ ดังนี้

- 1) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม
- 2) คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมในชุมชน
- 3) คุณภาพชีวิตด้านสาธารณูปโภค
- 4) คุณภาพชีวิตด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วยข้อถามเกี่ยวกับความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารและความพอใจ
- 5) คุณภาพชีวิตด้านการพักผ่อนหย่อนใจ
- 6) คุณภาพชีวิตด้านสังคม
- 7) คุณภาพชีวิตด้านการงาน
- 8) คุณภาพชีวิตด้านความสุขทางครอบครัว
- 9) คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกาย
- 10) คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจิต
- 11) คุณภาพชีวิตด้านสติปัญญา
- 12) คุณภาพชีวิตด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 13) จากคุณภาพชีวิตทั้ง 12 มิติ นี้ ได้นำมาสร้างเป็นคุณภาพชีวิตภาพรวมของคนในเขตเมืองภาคกลางโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุ การวิเคราะห์ความแปรปรวน และการวิเคราะห์จำแนกประเภท

สำหรับโครงการวิจัยคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานครในยุคเศรษฐกิจถดถอยที่ดำเนินการในปี พ.ศ. 2544 ได้ใช้มาตรวัดคุณภาพชีวิตของคนในกรุงเทพมหานครที่ศึกษาไว้ในปี พ.ศ.2536 ซึ่งมีด้วยกัน 4 มิติ คือ มิติด้านการงาน ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพจิต และสิ่งแวดล้อม และได้เพิ่มเติมอีก 1 มิติ คือ มิติคุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจชีวิตในเมือง เมื่อพัฒนาจากมาตรวัดมิติต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว จึงได้มาตรวัดมิติต่าง ๆ ดังนี้

- 1) คุณภาพชีวิตด้านการงาน
- 2) คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว
- 3) คุณภาพชีวิตด้านความเครียด
- 4) คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม

5) คุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจชีวิตในเมือง

2.3 แนวคิดเรื่องความอยู่ดีมีสุขของนักคิดอาวุโสไทย

หากย้อนไปในอดีต จะพบว่า แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต หรือความอยู่ดีมีสุขเกิดขึ้นในสังคมไทย ตั้งแต่ปี 2516 โดยผู้ที่เสนอแนวคิดนี้คือ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ นักคิด นักวิชาการอาวุโสไทย ที่เขียนบทความเรื่อง “ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” ซึ่งเป็นข้อเขียนเกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานในชีวิตของมนุษย์ ที่ได้รับการตีความว่าเป็นข้อเรียกร้อง รัฐสวัสดิการ มีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับหลักประกันสังคมและคุณภาพชีวิตพื้นฐานที่คนคนหนึ่งพึงมี เป็นหนึ่งในบทความที่มีการคัดลอกและถ่ายทอดมากที่สุดในสังคมไทย ข้อเขียนนี้เดิมเป็นภาษาอังกฤษ ถูกนำเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Development Advisory Group - SEADAG) เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ก่อนจะตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ฉบับวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในชื่อ *The Quality of Life of a South East Asian: A Chronicle of Hope from Womb to Tomb* (ต่อมารู้จักกันในชื่อ *From Womb to Tomb*) และภายหลังถูกแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ *คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน* หรือที่รู้จักกันในเวลาต่อมาในชื่อ *จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน* บทความนี้ กล่าวว่า

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ ได้รับความเอาใจใส่และบริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ของผมมีอยู่ และแม่จะดองผมมีลูกถึ้นัก พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมายหรือธรรมเนียมประเพณีหรือไม่ไม่สำคัญแต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง

ในระหว่าง 2 - 3 ขวบแรกของผมซึ่งร่างกายและสมองผมกำลังเติบโตในระยะที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับผมได้รับประทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์

ผมต้องไปโรงเรียนพี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้องไปโรงเรียนจะได้มีความรู้หากินได้และจะได้รู้คุณธรรมแห่งชาติ ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไปก็ให้มีโอกาสเรียนได้ ไม่ว่าพ่อแม่จะรวยหรือจนจะอยู่ในเมืองหรือชนบทแรงแค้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มีความหมายทำให้ได้รับความพอใจว่าตนได้ทำงานเป็นประโยชน์แก่สังคม บ้านเมืองที่ผมอาศัยอยู่จะต้องมีชื่อมีแป ไม่มีการข่มขู่กดขี่หรือประทุษร้ายกัน ประเทศของผมควรจะมีวัฒนธรรมอันชอบธรรม และเป็นประโยชน์กับโลกภายนอกผมจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงความคิด และวิชาของมนุษย์โลกและประเทศของผมจะได้มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขายผลิตผลแก่ต่างประเทศด้วยราคาอันเป็นธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นชาวนา ชาวไร่ ผมก็อยากมีที่ดินของผมพอสมควรสำหรับทำมาหากินมีช่องทาง
ได้กู้ยืมเงินมาขายงาน มีโอกาสรู้วิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดีและขายสินค้าได้ราคายุติธรรม ในฐานะ
ที่ผมเป็นกรรมกร ผมก็ควรจะมีหุ้นส่วนมีส่วนในโรงงาน บริษัท ห้างร้านที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่ผมเป็นมนุษย์ ผมก็ต้องการอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่แพงนัก จะฟังวิทยุ
ดูโทรทัศน์ก็ได้โดยไม่ต้องทนรบกวนจากการโฆษณามากนัก

ผมต้องการสุขภาพอนามัยอันดี และรัฐบาลจะต้องให้บริการป้องกันโรคแก่ผมอย่างฟรีกับบริการ
การแพทย์ รักษาพยาบาลอย่างถูกอย่างดีเจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอพยาบาลได้สะดวก

ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่าง สำหรับเพลิดเพลินกับครอบครัว มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่มสามารถ
มีบทบาทและชมศิลปะ วรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมต่าง ๆ เทียบงานวัดงานลอยกระทง
งานนักขัตฤกษ์งานกุศลอะไรก็ได้พอสมควร

ผมต้องการอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ น้ำบริสุทธิ์สำหรับดื่ม

เรื่องอะไรที่ผมทำเองไม่ได้หรือได้แต่ไม่ดีผมก็จะขอความร่วมมือกับเพื่อนฝูงในรูปของสหกรณ์
หรือสโมสรหรือสหภาพจะได้ช่วยซึ่งกันและกัน

เรื่องที่ผมเรียกร่องข้างต้นนี้ ผมไม่เรียกร่องเปล่า ผมยินดีเสียภาษีอากรให้ส่วนรวมตามอัตรา

ผมต้องการ โอกาสที่มีส่วนในสังคมรอบตัวผมต้องการมีส่วนในการวินิจฉัยโชคชะตา
ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เมื่อผมก็ต้องการ โอกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับผม และเราสองคนควรจะได้รับความรู้และวิธีการ
วางแผนครอบครัว

เมื่อแก่ผมและเมียก็ควรได้ประโยชน์ตอบแทนจากการประกันสังคม ซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา

เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างโง่ ๆ อย่างบ้า ๆ คือตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายใน
สงครามกลางเมือง ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำหรืออากาศเป็นพิษ หรือตายเพราะการเมือง
เป็นพิษ

เมื่อตายแล้วยังมีทรัพย์สินเหลืออยู่เก็บไว้ให้เมียผมใช้ในชีวิตของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยง
ให้โต แต่ลูกที่โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้ประโยชน์ในการบำรุงชีวิตคนอื่น ๆ
บ้าง

ตายแล้วเผาผมเถิด อย่าฝัง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัยและทำกิน และอย่าทำพิธีตองในงานศพให้
วุ่นวายไป

นี่แหละคือความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือการพัฒนาที่จะควรให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของคน

จะเห็นได้ว่า แนวคิดคุณภาพชีวิตที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์เสนอไว้ในบทความนี้ ไม่ได้ให้
ความสำคัญกับการมีเงิน มีทองมากมาย แต่เสนอแนวคิดความสุขแบบพอเพียงภายใต้การมีระบบ
สวัสดิการสังคมที่ดีซึ่งรัฐต้องเป็นผู้ดำเนินการ

ในเรื่องเดียวกันนี้ ศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พันธ์เสน ได้เสนอความคิดไว้ในการประชุมเพื่อเสนอรายงานการวิจัยเรื่อง วิธีสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ซึ่งจัดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2553 ว่าวิธีสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ประกอบด้วยคำที่มีความหมายสำคัญ 5 คำ ด้วยกันคือ

1) **วิถี** คือ แนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่สิ่งที่เป็นวิถีที่เหลือ ที่มีความหมายตามมา แนวทางหรือวิธีการอาจจะมีได้หลายวิธี แต่จะถูกจำกัดโดยคำชุดสุดท้าย คือ ในสังคมไทย ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่าแนวทางหรือวิธีการดังกล่าวควรที่จะเหมาะสมหรือสอดคล้องกับสังคมไทย

2) **ความอยู่เย็น** หมายถึง กระบวนการ หรือสภาพแวดล้อมที่ทำให้**อยู่เย็น** ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับ**อยู่ร้อน** คือสิ่งที่ทำให้เกิดความกระวนกระวาย ซึ่งมักจะตามด้วยคำว่า **นอนทุกข์** หรือ**อยู่ร้อนนอนทุกข์** คือมีความกระวนกระวายเดือดร้อนชีวิตไม่มีความสุข ขณะที่การ**อยู่เย็น** คือสถานะที่เอื้อให้เกิดความสุข ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ตรงข้ามกับความทุกข์ ดังนั้นความอยู่เย็นถึงเป็นสถานะที่เอื้อต่อการมีชีวิตที่มีความสุข ซึ่งมักจะกล่าวรวมกันไปว่า **อยู่เย็นเป็นสุข** หมายถึง ทำให้เกิดสถานะที่จะเอื้อต่อการมีความสุข ถ้าเป็นคำสอนในพุทธธรรมก็คือ สัพพายะ หรือสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสุข

3) **เป็นสุข** คือ สถานะการรับรู้ทางจิต ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากสถานะสิ่งแวดล้อมจากภายนอกหรือสัพพายะ อีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นเรื่องของการสุขใจ คือ การมีสุขภาพจิตที่ดี ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด กล่าวคือ สุขภาพกายดีเป็นพื้นฐานหรือเป็นสัพพายะของสุขภาพจิตที่ดี เป็นเงื่อนไขที่จำเป็น แต่ไม่ใช่เงื่อนไขที่พอเพียง เพราะจิตนั้นมีลักษณะที่พิเศษคือสามารถฝึกฝนได้ ดังนั้นการฝึกจิตที่ดีอาจจะช่วยให้มีการดูแลสุขภาพกายที่ดีด้วย แต่การมีสุขภาพกายดีที่ไม่จำเป็นต้องมีสุขภาพจิตที่ดีเสมอไป เพราะจิตที่มีสุขภาพดี หรือจิตที่ได้รับการฝึกฝน ส่วนเครื่องมือในการฝึกฝนจิตทั้งสามประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ดังนั้นความเป็นสุขจึงมีองค์ประกอบสองส่วน คือ องค์ประกอบจากสภาพแวดล้อมจากภายนอก และองค์ประกอบจากภายในที่เป็นผลจากการฝึกฝนจิต

4) **ร่วมกัน** มีความหมายว่า มีผู้เกี่ยวข้องมากกว่าหนึ่ง และทุกฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ โดยที่ไม่มีการผู้ใดเสียผลประโยชน์ หรืออาจจะมีการสละผลประโยชน์ที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดพึงได้รับบางส่วน เพื่อให้ประโยชน์เหล่านั้นตกไปอยู่กับส่วนรวมในวงกว้างมากขึ้น ซึ่งประเด็นนี้จะไม่เปิดโอกาสให้ผู้ใดผู้หนึ่งได้รับประโยชน์แต่เพียงผู้เดียว ส่วนรวมควรจะต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมด้วย เพราะในที่สุดประโยชน์ที่ตกแก่ส่วนรวมก็จะแก่ทุกคน และเป็นผลดีกับทุกคนในที่สุด ซึ่งผลต่อส่วนรวมในลักษณะนี้จะดีกว่า เพราะมีผลสะท้อนกลับไปกลับมาส่วนมากที่ตกแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงผู้เดียว

5) **ในสังคมไทย** คือ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เหมาะสมกัน หรือสอดคล้องกับสังคมไทย ซึ่งมีวิวัฒนาการทางความคิด วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากสังคมอื่น อย่างน้อยที่แตกต่างอย่างชัดเจน คือ รากความคิดประเพณี และวัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการมาจากอารยธรรมตะวันตก ดังนั้นคำว่า **ในสังคมไทย** จะต้องตระหนักถึงรากความคิดประเพณีและวัฒนธรรมที่มีการสืบสานต่อมาภายในสังคมไทย ถึงแม้จะ

รับกระแสความคิดและวัฒนธรรมจากที่อื่นๆ มา แต่สิ่งเหล่านั้นก็ได้หล่อหลอมเข้าเป็นเนื้อเดียวกันในสังคมไทยแล้ว

ดังนั้นถ้าหากจะพิจารณาในภาพรวมของความหมายของคำดังกล่าว ก็คือ แนวทางที่จะทำให้เกิดเป็นชีวิตที่มีความสุขร่วมกัน ทั้งที่เป็นปัจจัยจากภายนอก และปัจจัยจากภายในที่สอดคล้องกับแนวคิดและวิถีชีวิตในสังคมไทย

ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน กล่าวว่า คำจำกัดความในลักษณะเช่นนี้จะทำให้แนวทางในการพิจารณาแบบลง โดยจะต้องสืบไปจากรากของความคิดที่มีอยู่เดิมในสังคมไทยมากกว่าไปหยิบฉวยเอามาจากที่อื่นที่มีรากความคิดหรือวิถีคิดที่ไม่เหมือนกัน จะต้องเข้าใจว่ามนุษย์ทุกคนต่างปรารถนาจะมีชีวิตที่มีความสุข แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าแต่ละคนเข้าใจความหมายของความสุขแตกต่างกัน ตรงนี้จึงเป็นจุดสำคัญที่จะต้องเข้าใจที่มาหรือรากของความคิด และจะต้องไม่สืบสนจนเกิดเป็นกรณีจับแพะชนแกะ

ในสังคมตะวันตกนั้น ถือว่า มนุษย์ทุกคนถูกสร้างขึ้นมาจากพระเจ้า ให้มีความเท่าเทียมกัน ดังนั้นการมีสิทธิเสรีภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์อย่างมีความสุข

สำหรับพุทธธรรมนั้น การกำเนิดขึ้นของสิ่งทั้งหลายเป็นผลแห่งกรรม หรือเหตุปัจจัยที่มีมาก่อนหน้าเรื่องของความต่อเนื่องของวิวัฒนาการ ดังนั้นมนุษย์ที่ดูเหมือนว่าจะมีองค์ประกอบคล้ายกันแต่มีความแตกต่างกัน และความแตกต่างที่สำคัญที่สุด คือ ความสามารถทางสติปัญญา

อีกสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับการอุบัติขึ้นของชีวิตก็คือ ความทุกข์ เป็นสิ่งที่สิ่งมีชีวิตทุกชีวิตไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่มีวิธีที่จะลดความทุกข์หรือทำให้ความทุกข์หมดไปได้ด้วยปัญญา ในเมื่อมนุษย์ทุกคนเกิดมามีสติและปัญญาไม่เท่ากัน แต่ไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงความทุกข์ได้ ผู้ที่มีสติปัญญามากกว่าจึงควรช่วยให้ผู้มีสติปัญญาน้อยกว่ารอดพ้นจากความทุกข์ หรือช่วยบรรเทาทุกข์ ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนมีความสุขร่วมกันได้มากขึ้น นี่คือ พื้นฐานความคิดแบบพุทธ และเป็นพื้นฐานที่ได้กลายมาเป็นวิถีชีวิตส่วนใหญ่ในสังคมไทย

ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน กล่าวอีกว่า ในบริบทของสังคมไทย การช่วยให้สังคมมีความสุขคือการร่วมมือ การลดความทุกข์ และเครื่องมือในการลดความทุกข์ที่สำคัญก็คือ การช่วยเพิ่มพูนสติและปัญญา การมีเสรีภาพเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาเช่นกันในพุทธธรรม แต่ไม่ใช่เสรีภาพที่จะทำอะไรก็ได้ตามความพึงพอใจของตนภายใต้ขอบเขตของสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น แต่เป็นเสรีภาพจิตที่ปราศจากการควบคุมโดยกิเลสที่สร้างความเศร้าหมองให้แก่จิต อันประกอบด้วย โลภ โกรธ หลง หรือความไม่รู้ หรืออวิชชา เพราะเป็นเสรีภาพที่เกิดจากการตัดสินใจที่ปราศจากสิ่งพันนาการที่ไม่ดีงามทั้งปวง

ถ้าเข้าใจความแตกต่างเช่นนี้ สถานะการจับแพะชนแกะก็จะไม่บังเกิดขึ้น การสร้างความสุขจะเน้นการสร้างความสุขที่เกิดจากปัญญา และลดข้อจำกัดทางวัตถุที่ทำให้เกิดความทุกข์ที่เกิดจากการขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพ แต่ถ้าหากจะนำเอากรอบตะวันตกมาใช้ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีข้อสรุปร่วมกันว่า คือ การพัฒนาที่ยึดเอาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ มิได้เอาเฉพาะ

เศรษฐกิจเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวจนถึงแควดล้อมอยู่ไม่ได้ เนื่องจากขาดสมดุลก็เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เป็นกรอบที่ใช้ได้ เป็นกรอบที่จำเป็นแต่ไม่พอเพียง

ทั้งนี้เพราะเป็นการสร้างปัจจัยภายนอก หรือสิ่งแวดล้อม หรือสัปปายะให้เกิดความอยู่เย็น แต่ความเป็นสุขเป็นเรื่องของจิต ถึงแม้ความเป็นสุขจะเป็นเรื่องของจิตเฉพาะตัว แต่ก็สามารถสร้างปัจจัยหนุนเสริม (enabling factors) ให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้นการสร้างวิถีสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขในสังคมไทยในอนาคต จะต้องเน้นปัจจัยหนุนเสริมที่ทำให้คนไทยได้มีโอกาสในการพัฒนาจิตได้อย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากที่ความต้องการพื้นฐาน ได้รับการตอบสนองอย่างบริบูรณ์และทั่วถึงทุกคน

ศาสตราจารย์อภิชัย กล่าวว่า ขอให้เข้าใจความแตกต่างระหว่าง Wealth และ Well-being กล่าวคือ Wealth ช่วยเพียงแต่ทำให้ชีวิตมีความสะดวกยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่ Wealth ไม่ช่วยให้คนมีความสุข คนจะมีความสุขก็ต่อเมื่อคนมีปัญหา พระพุทธเจ้า และเศรษฐกิจ ตลอดจนพระราชอำนาจมากในอดีตจนถึงปัจจุบันได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า Wealth ทำให้ชีวิตมีความสะดวกสบาย แต่ความสะดวกสบายอาจจะกลายเป็นงูพิษที่ทำให้ชีวิตมีความทุกข์ มีแต่ปัญหาเท่านั้นที่จะทำให้ชีวิตมีความสุขได้

ศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน กล่าวสรุปว่า ถ้ายังคิดไม่ได้ไกล ขอให้ยึดหลักของพระพุทธเจ้าและของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือ Moderation ความพอประมาณ หรือความพอเพียง ตรงนี้จึงเป็นเงื่อนไขของความสุขที่แท้จริงสำหรับสังคมไทย และจะเป็นแนวทางที่จะเดินต่อไปอย่างมั่นคง เพื่อการสร้างความสุขให้กับคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศในอนาคต

แนวคิดของ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และศาสตราจารย์อภิชัย พันธเสน มีความสอดคล้องต้องกัน และเป็นรากฐานของแนวคิดอยู่เย็นเป็นสุขที่อยู่นอกกรอบของการพัฒนาสู่ความทันสมัยแบบตะวันตก

2.4 แนวคิดคุณภาพชีวิตในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม 2550 เนื้อหาสาระในมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนปรากฏอยู่ในมาตรา 78 มาตรา 79 มาตรา 80 มาตรา 84 และมาตรา 85 ทั้งนี้ อาจแยกบทบัญญัติที่ให้รัฐดูแลคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) **คุณภาพชีวิตด้านการทำงาน** หมายถึงการที่ประชาชนมีงานทำโดยที่มีความพึงพอใจในงาน/อาชีพในเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคง มีความก้าวหน้าของงานที่ทำ ตลอดจนมีความพึงพอใจในรายได้ สภาพแวดล้อมในการทำงานและความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานด้วย ในด้านนี้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดไว้ในมาตรา 84 ว่ารัฐต้องดำเนินการส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีงานทำ คุ้มครองแรงงานเด็กและสตรี จัดระบบแรงงานสัมพันธ์และระบบไตรภาคีที่ผู้มีงานทำมีสิทธิเลือกผู้แทนของตน จัดระบบประกันสังคม รวมทั้งคุ้มครองให้ผู้ทำงานที่มีคุณค่าอย่างเดียวกันได้รับค่าตอบแทน สิทธิประโยชน์ และสวัสดิการที่เป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ

2) **คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว** หมายถึงการที่ประชาชนมีครอบครัวที่มีความพึงพอใจเกี่ยวกับความผูกพัน การช่วยเหลือและความรับผิดชอบต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ทั้งในด้านจิตใจและวัตถุ ในด้านนี้ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดไว้ในมาตรา 80 ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ (1) ค้ำครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้

3) **คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและความเครียด** หมายถึงการที่ประชาชนมีภาวะของสุขภาพกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพจิตที่ดี ในด้านนี้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดไว้ในมาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ โดยใน (2) มีความว่า ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

ส่วนในด้านสุขภาพจิต ในด้านศาสนา กำหนดไว้ในมาตรา 79 ว่า รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

4) **คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม** หมายถึงการที่ประชาชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่ได้มีความรู้สึกว่าได้ประสบผลกระทบจากมลภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริเวณที่อยู่อาศัยและในชีวิตประจำวัน

ในด้านนี้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 85(5) ว่า ส่งเสริม บำรุงรักษา ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

5) **คุณภาพชีวิตด้านชีวิตในเมือง** หมายถึงการที่ประชาชนได้รับการบริการที่ดีของภาครัฐ ในด้านการศึกษา คมนาคม สาธารณสุข สาธารณูปโภคต่าง ๆ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งความพึงพอใจในด้านราคาสินค้าอุปโภค บริโภค และสาธารณูปโภคที่เป็นอยู่ด้วย

ในด้านนี้ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดไว้ในมาตรา 78 (3) และ 84 (1) โดยมีความดังต่อไปนี้ มาตรา 78 (3) กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจกิจการของท้องถิ่น ได้เองส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบ
สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียม
กันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดย
คำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น และมาตรา 84 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้าน
เศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้ (1) สนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและเป็นธรรมโดยอาศัยกลไกตลาดและ
สนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยต้องยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์
ที่ควบคุมธุรกิจ ซึ่งมีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และต้องไม่ประกอบกิจกรรม
ที่มีลักษณะแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษา
ผลประโยชน์ส่วนรวมหรือจัดให้มีสาธารณูปโภค

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีเรื่อง
ที่เกี่ยวกับการดูแลคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐ
ที่จะต้องดำเนินการต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนตามบทบัญญัติ
ของรัฐธรรมนูญ ดังกล่าว

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากสนามบินสุวรรณภูมิเพิ่งเปิดใช้งานอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกันยายน 2549 จึงมี
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่น้อยมาก จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีชุดงานวิจัยที่ทำในพื้นที่รอบๆ
สนามบินสุวรรณภูมิ รวมทั้งสิ้น 5 เรื่อง โดยอาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการ
สังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เป็นผู้ทำการวิจัย คือเรื่อง “การเตรียมตัวด้านอาชีพของ
ประชาชนในพื้นที่เวนคืนเพื่อสร้างสนามบินหนองงูเห่า” โดย ผศ. ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ
เรื่อง “ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยในสังคมอุตสาหกรรมใหม่” โดยเรื่องหลังมีการแบ่งมิติในการทำ
วิจัยเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) ด้านชีวิตเศรษฐกิจและด้านสติปัญญา (2) ด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย และ
ครอบครัว (3) ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการใช้เวลาและนันทนาการ (4) ด้านสภาพแวดล้อมในการ
อยู่อาศัยและบริการสาธารณะและการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้

ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2538) ศึกษาเรื่อง “การเตรียมตัวด้านอาชีพของประชาชนในพื้นที่
เวนคืนเพื่อสร้างสนามบินหนองงูเห่า” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงการเตรียมตัวด้านอาชีพของ
ประชาชนในชุมชนหนองงูเห่า ที่ต้องโยกย้ายไปอยู่อาศัยในเขตพื้นที่อื่น อันเนื่องมาจากการสร้าง
สนามบินกรุงเทพฯ แห่งที่ 2 และสำรวจความต้องการของประชาชนต่อการจัดสวัสดิการด้านอาชีพโดย
เก็บข้อมูล จากชาวหนองงูเห่าจำนวนทั้งสิ้น 236 คน จาก 236 ครอบครัว จากประชากรทั้งหมด 2,000
ครอบครัว และจากการสัมมนาระดมสมองของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ประชากรร้อยละ 28.6 ยังไม่ช่องทางประกอบอาชีพ แต่ร้อยละ 31.4 มีช่องทางแล้ว โดยร้อยละ 54.2 ยังคงประกอบอาชีพเดิม ร้อยละ 43.7 จะเปลี่ยนอาชีพ ในส่วนของผู้จะเปลี่ยนอาชีพใหม่ จะประกอบอาชีพรับจ้าง โดยมีทั้งรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม ในภาคพาณิชยกรรม และในภาคเกษตรกรรม นอกนั้นเป็นการค้าขาย รับจ้างทั่วไป ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ช่างไม้ ฯลฯ ในการประกอบอาชีพใหม่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการเงินทุนสำหรับกู้ยืม และต้องการเทคนิคใหม่ การฝึกอบรมอาชีพใหม่ รวมทั้งความช่วยเหลืออื่น ๆ เช่น ช่วยโยกย้ายที่อยู่ ในการอพยพไปอยู่ที่แห่งใหม่นั้นอุปสรรคที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าจะเกิดขึ้น คือ เรื่องการประกอบอาชีพ การเดินทางในชีวิตประจำวัน การปรับตัวกับที่อยู่ใหม่ ส่วนกลุ่มที่ยังไม่ช่องทางประกอบอาชีพ มีลักษณะที่สำคัญ คือ มีอายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง คือ 50.2 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเป็นส่วนใหญ่และเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนหนองงูเห่าค่อนข้างยาวนาน โดยเฉลี่ย 35.2 ปี ส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพทางการเกษตร ทั้งการเลี้ยงปลาและเพาะปลูก ส่วนอาชีพรับจ้างมีทั้งรับจ้างในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม นอกจากนั้นมีอาชีพอิสระ ค้าขายและกลุ่มแม่ บ้าน ขณะที่กลุ่มมีช่องทางประกอบอาชีพใหม่ ส่วนใหญ่ทำงานในชุมชนอาชีพปัจจุบันเป็น งานรับจ้าง ทั้งภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมนอกจากนั้นเป็นอาชีพอิสระ ค้าขายเป็นแม่บ้าน

หลังจากได้สรุปผลการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้จัดเสวนาเพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้ ศึกษาเกี่ยวกับหน่วยงานและกลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการอพยพของชาว หนองงูเห่าทั้งภาครัฐการและประชาชนได้ประมวลสถานการณ์เกี่ยวกับ การดำเนินการอพยพประชาชนออกจากพื้นที่นับตั้งแต่มีนโยบายที่จะมีการสร้างสนามบิน พาณิชยแห่งที่ 2 ที่หนองงูเห่า ในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนันทน์ ปันยารชุน ในพ.ศ. 2534 ดังนี้

1.พื้นที่เวนคืนเพื่อสร้างสนามบิน ซึ่งเคยอยู่ในความรับผิดชอบของจังหวัด สมุทรปราการ ถูกโอนไปอยู่ในความดูแลของการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย ทำให้จังหวัดสมุทรปราการไม่อาจจัดสรรงบประมาณใด ๆ เพื่อใช้พัฒนาท้องถิ่นได้ มีผลให้ราษฎรซึ่งยังคงอยู่อาศัยในพื้นที่ระหว่างรอคอยพื้นที่แห่งใหม่ต้องดิ้นรนจัด หางบประมาณเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง เนื่องจากการท่าอากาศยาน ฯ ก็มีได้จัดสรร งบประมาณเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแต่อย่างใด

2. เมื่อมีนโยบายสร้างสนามบินอย่างแน่นอน ชาวบ้านได้รวมตัวกันร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลบางประการ เช่น ขอสันับสนุนค่ารถถอน ขอให้รัฐจัดที่ดินชดเชย รวมทั้งจัดสรรอาชีพในสนามบินแห่งใหม่ให้แก่ชาวบ้านชาวหนองงูเห่า ให้เข้าทำงานตามความรู้ความสามารถ

3.การดูแลพื้นที่เวนคืนทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย ซึ่งในระยะแรก การท่าอากาศยานฯ ประสบปัญหาด้านมวลชน รัฐจึง มีคำสั่งให้การเคหะแห่งชาติเข้าร่วมงานในด้านการจัดสร้างที่อยู่อาศัย และการอพยพประชาชน การเคหะแห่งชาติจึงเข้าปฏิบัติงานในชุมชนหนองงูเห่าใน ลักษณะฝังตัวในชุมชนและทำงานด้านมวลชนจนสามารถทำความเข้าใจกับประชาชนได้ จนถึงปัจจุบันการเคหะแห่งชาติ จึงเป็นหน่วยงานเดียวซึ่งทำงานคลุกคลีในชุมชนรองรับ

ปัญหาการเรียกร้องต่าง ๆ จากประชาชนอยู่แต่ไม่อาจตอบ สนองข้อเรียกร้องใด ๆ ได้นอกจากการเร่งรัดการจัดที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่ประชาชนโดยเร็วตามหน้าที่เท่านั้น

4. ประชาชนจำนวนประมาณ 8,000 คน ที่จะต้องอพยพออกจากพื้นที่ส่วนใหญ่ยอมรับสภาพดังกล่าวแต่จากการที่ภาครัฐและไม่มีแผนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการโยกย้ายประชาชนที่เป็นรูปธรรม ไม่มีการกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ทำให้ชาวบ้านมีความวิตกกังวลกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นทั้งเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ อนาคตของบุตรหลาน ผู้สูงอายุ สิ่งเหล่านี้ภาครัฐเพียงแต่ให้นโยบายกว้าง ๆ ไว้ เช่น การช่วยเหลือ ค่าขนย้าย การจะรับชาวหนองสูงเข้าทำงานในสนามบินตั้งแต่เริ่มงานก่อสร้างจนถึงเมื่อมีการเปิดใช้สนามบิน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวก็ไม่ชัดเจนเพราะเป็นนโยบายกว้าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติไม่มีหน่วยงานใดรับรองได้ว่านโยบายนั้นจะเป็นจริงได้ระดับใดและใครจะ เป็นผู้รับผิดชอบ

จากสภาพการณ์ที่สรุปเข้ามาข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นการดำเนินนโยบายของ ภาครัฐเกี่ยวกับการสร้างสนามบินหนองสูงและการอพยพประชาชนออกจากเวนคืน ภาครัฐให้ความสำคัญเรื่องการอพยพประชาชนในระดับการโยกย้ายประชาชนออกจากพื้นที่เท่านั้นซึ่งในความเป็นจริงการย้ายชาวหนองสูงซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมมิใช่ชุมชนที่เกิดจากอพยพของผู้คนจากต่างทิศต่างถิ่น เช่น ชุมชนแออัดส่วนใหญ่ควรเป็นการย้ายชุมชนเพื่อตั้งถิ่นฐานใหม่ (Resettlement) รัฐจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ในชุมชนซึ่งหมายถึงสถาบันสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษา อาชีพ สาธารณสุข สวัสดิการสังคมต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งจะต้องยังคงอยู่เป็น โครงสร้างของสังคม ในชุมชนใหม่ที่อพยพไปด้วย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ 3 ประการ คือ

1. รัฐบาลควรมีการกำหนดนโยบายโดยมองเป้าหมายการอพยพประชาชนออกจากพื้นที่เวนคืนในลักษณะองค์รวมอันหมายถึงการอพยพชุมชนทั้งชุมชนทั้งชุมชน ที่มีส่วนประกอบของสังคมที่ละเอียดซับซ้อนและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันหมด แทนการมองแบบแยกส่วน เป็นการย้ายบ้าน การซื้อที่ดิน การขนย้าย การซื้อที่ดิน การขนย้าย การคิดค่าตอบแทน ฯลฯ โดยรัฐบาลสามารถมอบหมายให้มีหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อดำเนินการโยกย้ายประชาชน ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม องค์การปกครองระดับจังหวัด และอำเภอ รวมทั้งภาคเอกชนอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่

2. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

- 2.1 จัดสรรงบประมาณให้กับหน่วยงานในระดับจังหวัดและอำเภอหรือการทำ อากาศยานฯ เพื่อใช้แก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

- 2.2 แสดงความชัดเจนในนโยบายการสร้างสนามบิน และการอพยพประชาชนเพื่อมิให้ประชาชนเสียขวัญ กำลังใจ

3. การจัดการเรื่องการเตรียมตัวด้านอาชีพ

3.1 การวางแผน รัฐบาลควรมีแผนงานที่ชัดเจนในการให้ความช่วยเหลือด้าน อาชีพ โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะสั้น ประสานงานกับบริษัทรับเหมาก่อสร้าง ว่า จ้างประชาชนในพื้นที่ทำงานในระหว่างการก่อสร้าง และระยะยาว จำแนกกลุ่มที่มี ความต้องการด้านอาชีพในระดับต่าง ๆ และจัดสวัสดิการให้ ตามความเหมาะสม

3.2 เตรียมตัวด้านอาชีพสำหรับเยาวชนเพื่อรองรับงานในสนามบินแห่งใหม่โดย กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าทำงานด้านต่าง ๆ ในการทำอากาศยานฯ ได้ เช่น สาขาวิชาที่ควรศึกษา ระดับ การศึกษา ความรู้ความชำนาญพิเศษ ฯลฯ เพื่อเป็นแนว ทางให้เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของชาว หนองงูเห่าได้ศึกษาเล่าเรียนต่อไป นอกจากนี้รัฐบาลควรมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานงานกับ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนเพื่อเพิ่มความรู้ความชำนาญ พิเศษแก่ผู้ที่มีพื้นความรู้ไม่เพียงพอสำหรับตำแหน่งงานที่มีในสนามบิน เพื่อให้ชาวหนองงูเห่ามีโอกาส มากขึ้นในการได้เข้าทำงานอันจะเป็นประโยชน์ต่อ ชาวหนองงูเห่าตามนโยบายอย่างแท้จริง

ชัตติยา วรรณสุต (2540) ศึกษาเรื่อง “ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยในสังคมอุตสาหกรรมใหม่ : ด้านชีวิตเศรษฐกิจและด้านสติปัญญา” โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 500 คน จากชุมชนย่านนิคม อุตสาหกรรมลาดกระบัง 250 คน จากชุมชนเมืองใหม่บางพลี 250 คน และใช้แบบสอบถามประกอบการ สัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า ภาพเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างบางพลี ซึ่งผู้ศึกษาคัดเลือกขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของชุมชนอุตสาหกรรมใหม่ที่เติบโตอย่างรวดเร็ว มีคนอพยพจาก แหล่งอื่นเข้ามาหางานทำเป็นส่วนใหญ่ และกลุ่มตัวอย่างลาดกระบังซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน อุตสาหกรรมที่ยังมีความเป็นชนบทหลงเหลืออยู่มากกว่า โดยมีประชากร 3 กลุ่มย่อยในพื้นที่อัตราใกล้เคียง กันคือ กลุ่มที่มีภูมิลำเนาดั้งเดิม กลุ่มผู้อพยพจากถิ่นอื่นแต่เข้ามาอยู่นานจนเกิดความรู้สึกเสมือนเป็น ภูมิลำเนา รวมทั้งมีลูกหลานชั้นถัดมาที่เกิดในภูมิลำเนานั้นด้วย และกลุ่มที่เพิ่งอพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาหา งานทำ ภาพรวมของกลุ่มบางพลีและกลุ่มลาดกระบังนี้ แม้จะใกล้เคียงกันในด้านเศรษฐกิจและด้าน สติปัญญาก็ตาม ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากเป็นกลุ่มคนในระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเช่นเดียวกัน แม้จะต่างเขตพื้นที่ก็ตาม แต่ก็ยังมีการสะท้อนให้เห็นความแตกต่างกันระหว่าง 2 กลุ่มนี้ได้พอสมควร อันอาจจะเนื่องมาจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกันไปดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายประจำ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ของกลุ่มบางพลีจะมากกว่าลาดกระบัง และมีมูลค่าทรัพย์สินทั้งที่เป็นที่ดิน บ้าน และ เครื่องอำนวยความสะดวกทั้งหลาย รวมทั้งเงินออมในระดับที่ต่ำกว่าลาดกระบัง ส่วนเรื่องหนี้สิน แม้ส่วนใหญ่ทั้งสองกลุ่มจะไม่มี แต่กลุ่มบางพลีที่มีหนี้สินก็จะมียังเงินสูงกว่าลาดกระบัง ในการประเมิน ตนเอง แม้ทั้งสองกลุ่มจะประเมินว่าพอมีพอใช้ แต่รองลงไปของกลุ่มบางพลีก็จะประเมินว่าค่อนข้างดี ส่วนของกลุ่มลาดกระบังประเมินว่าชักหน้าไม่ถึงหลัง ซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลเรื่องค่าใช้จ่ายและหนี้สิน ที่กลุ่มบางพลีมีมากกว่าในขณะที่มีทรัพย์สินและเงินอภมน้อยกว่ากลุ่มลาดกระบัง

ในด้านสติปัญญา ซึ่งประกอบด้วยระดับการเรียนของตนเองคู่สมรสและบุตรทั้งที่เรียนจบและ กำลังเรียน ทั้งอยู่ด้วยกันและไม่ได้อยู่ด้วยกัน โดยภาพรวมแล้วทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่ตนเองและคู่สมรส

จะอยู่ในระดับไม่เกินประถมศึกษา โดยบางพลีจะมีมากกว่าลาดกระบัง ในขณะที่การศึกษาของบุตรทุกกลุ่มทุกประเภทมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่กลุ่มบางพลีจะน้อยกว่าลาดกระบัง ยกเว้นบุตรที่กำลังเรียนแต่ไม่ได้อยู่ด้วยกันของกลุ่มบางพลี จะเรียนระดับ ปวส.มากกว่า ในด้านการทำงานของบุตร ส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่มจะทำงานรับจ้างเอกชน สำหรับความเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการศึกษาของทั้งสองกลุ่มก็อยู่ในระดับปานกลาง โดยมองในระดับทัศนคติว่าเป็นเครื่องมือในการทำงานเพื่อหารายได้มากกว่าด้านจิตวิสัยที่จะทำให้ความเป็นคนสมบูรณ์ขึ้น ดังนั้น ส่วนใหญ่จึงไม่ต้องการศึกษาต่อ และแม้ในหมู่ผู้ต้องการศึกษาต่อก็ยังขาดความมุ่งมั่นพยายามที่เข้มข้น รวมทั้งเรื่องความเชื่อมั่นในความรู้ของตนเองและความสำนึกในการมีส่วนร่วมขยายความรู้สู่ชุมชนก็ยังคงอยู่ในระดับไม่น่าพอใจ โดยกลุ่มลาดกระบังจะสะท้อนให้เห็นลักษณะของความเห็นคนชนบทมากกว่า คือ มีความเชื่อมั่นในความรู้ของตนเองต่ำกว่า และมีความถ่อมตนสูงกว่ากลุ่มบางพลี ซึ่งมีการแข่งขันกันแบบชุมชนอุตสาหกรรมมากกว่า ทั้งๆ ที่ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและด้านสถิติปัญญาของกลุ่มลาดกระบังโดยรวมแล้วสูงกว่า สำหรับความเชื่อมั่นในวิจารณ์ญาณ และความเป็นอิสระในการตัดสินใจរបขออกของ ทั้งสองกลุ่มจะใกล้เคียงกัน

พรรณปพร เอกพัฒน์ (2540) ศึกษาเรื่อง “ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวและสุขภาพอนามัยของคนไทยในอุตสาหกรรมใหม่ : ด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย และครอบครัวของชุมชนบางพลีและชุมชนลาดกระบัง” ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของชุมชนบางพลี และชุมชนลาดกระบังไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวยังอยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีสถานภาพการสมรสแล้วมากที่สุด เมื่อสมรสแล้วอยู่ด้วยกันมากกว่าแยกกันอยู่ ส่วนกลุ่มที่แยกกันอยู่มีจำนวนน้อยแยกกันอยู่จากการทำงานกันคนละแห่งหรือคู่สมรสอยู่ต่างจังหวัด จึงจำเป็นต้องแยกกันชั่วคราว หรือมีความขัดแย้งกันไม่ลงรอยกัน หรือหย่าจากกัน บางรายอาจตายจากกันที่เป็นสาเหตุให้คู่สมรสต้องแยกจากกันอยู่ด้วยกันโดยมีการจดทะเบียนสมรสมากกว่าไม่มีการจดทะเบียนสมรส และมีการจดทะเบียนสมรสครั้งเดียวมากที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีการจดทะเบียนสมรสหลายครั้งมีจำนวนไม่มากและจำนวนครั้งของการจดทะเบียนสมรสสูงสุดคือ 5 ครั้ง ในครอบครัวจะมีผู้อื่นจำนวนมาอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งจะเป็นบุคคลวัยฉกรรจ์อายุระหว่าง (21-40) ปี ส่วนวัยทารกอายุระหว่าง (0-1) ปี พบเพียงเล็กน้อย เมื่อสมาชิกในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ รวมทั้งโรคจากความเครียด วิตถจริต ในครอบครัวจะดูแลสมาชิกกันเองโดยไม่คิดว่าเป็นภาระต่อครอบครัว เพราะเห็นว่าผู้เจ็บป่วยเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในครอบครัวควรให้ความช่วยเหลือดูแลสมาชิกที่ป่วย มีส่วนน้อยเท่านั้นที่พาไปรักษา หรือส่งไปอยู่สถานพยาบาล กลุ่มผู้มีความพิการจะพบในกลุ่มอายุระหว่าง (0-1) ปี แต่ไม่ทราบสาเหตุของความพิการ ส่วนความพิการอื่นๆ เช่น พิการจากอุบัติเหตุ พันธุกรรม ความเจ็บป่วยจากการทำงานพบในกลุ่มอายุระหว่าง (2-60) ปี ขึ้นไปมีจำนวนไม่มาก กลุ่มความพิการจากการขาดสารอาหารยังไม่พบทั้ง 2 ชุมชน เมื่อ 10 ปีก่อนสมาชิกตั้งครรภ์จะฝากครรภ์ คลอด และดูแลหลังคลอด การได้รับวัคซีนของเด็ก สมาชิกในครอบครัวจะให้แพทย์ดูแลมากกว่าไปรับบริการอื่นๆ และในปัจจุบันการไปรับบริการดูแลที่แพทย์ยังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ส่วนการดูแลโดยหมอด้าแยะและพยาบาล เมื่อ 10 ปีก่อนมีจำนวนไม่มาก และปัจจุบันก็ใช้บริการ

ลดลง ชุมชนได้รับรู้ เรื่องการรับวัคซีนจากศูนย์สาธารณสุข ได้รับวัคซีนครบถ้วน ได้รับรู้เรื่องโรคเอดส์ วิธีป้องกัน โรคเอดส์จากสื่อต่างๆ รู้จักวิธีการป้องกัน โรคเอดส์จากการ ไม่เที่ยวสำส่อนไม่เปลี่ยนคู่นอน บ่อยๆ หรือเที่ยวตามสถานเริงรมย์ต่างๆ เมื่อเที่ยวหรือเปลี่ยนคู่นอนบ่อยๆ จะใช้ถุงยางอนามัยในการ ป้องกันตัวเอง แต่ก็ยังมีส่วนน้อยที่ไม่รู้วิธีป้องกันโรคเอดส์ และเมื่อเที่ยวก็จะไม่ใช้วิธีป้องกันใดๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น ควรมีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ ถึงแม้ว่าสัดส่วนผู้ที่ไม่ใช้วิธีการป้องกันโรคเอดส์ใดๆ มีจำนวนน้อย แต่ก็น่าที่จะให้ความสนใจ และควรมีการศึกษาต่อในเรื่องปัจจัยหรือสาเหตุที่ก่อให้เกิด ความเครียด วิธีการที่สมาชิกดูแลตนเองเมื่อสมาชิกในครอบครัวป่วย และแรงจูงใจใดที่ทำให้ไม่ใช้วิธี การป้องกันโรคเอดส์ใดๆ ทั้งสิ้น

ปภาทิพ พงศ์สุภณิมิต(2540) ศึกษาเรื่อง “ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยในสังคมอุตสาหกรรม ใหม่ : ด้านชีวิตการทำงาน และด้านการใช้เวลาและนันทนาการ” ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของคน ในชุมชนเมืองใหม่บางพลีและชุมชนอุตสาหกรรมลาดกระบังไม่มีความแตกต่างกัน โดยชุมชนทั้ง 2 แห่ง มีคุณภาพชีวิตด้านการทำงานและการใช้เวลาอยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือประชากรส่วนใหญ่มีงานทำมีสภาพ การทำงานที่มั่นคง มีรายได้แน่นอน โดยปกติจะทำงานวันละ 6-8 ชั่วโมง ทำงานสัปดาห์ละ 6 วัน และ 5 วัน ตามลำดับ และจะมีวันหยุดเดือนละ 4-8 วัน การทำงานส่วนใหญ่จะเริ่มที่ 08.00 น. และเลิกงานเวลา 16.00 น. หรือ 17.00 น. และมีเวลาพักระหว่างการทำงาน 1 ชั่วโมงต่อ 1 วัน ประชากรส่วนใหญ่พึงพอใจ ในงานที่ตนทำอยู่ โดยพิจารณาจากการที่ไม่เคยมีปัญหาการประท้วงในที่ทำงาน มีการว่างงานทำน้อยมาก ซึ่งหากไม่ทำงานก็มีสาเหตุอันเนื่องมาจากการลาออกของตนเอง ในด้านความรู้ความสามารถนั้น ประชากรส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองมีความรู้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน มีความพร้อม และมั่นใจในความสามารถของตนเอง โดยไม่หวังพึ่งโชคชะตา สำหรับด้านการใช้เวลาและนันทนาการ ของประชากรทั้ง 2 แห่งนี้ คือ เวลาก่อนออกไปทำงานจะปฏิบัติภารกิจส่วนตัวของตนเองในแต่ละวัน โดย เฉลี่ย 1-2 ชั่วโมง และหลังจากเลิกงานแล้วจะกลับมาพักผ่อน โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 17.00 น. เป็นต้นไป กิจกรรมที่กระทำในแต่ละวัน คือการอ่านหนังสือ ฟังเล่นดนตรี เล่นกีฬา ปลูกต้นไม้และกิจกรรมที่ใช้เวลา มากที่สุด และเป็นส่วนใหญ่ของกลุ่มประชากร คือ การดูโทรทัศน์ กิจกรรมในวันหยุดก็จะมีลักษณะ คล้ายกันกับกิจกรรมในวันทำงาน และจะมีการทำกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงการทำกิจกรรมร่วมกัน ในชุมชนหรือกิจกรรมเพื่อสังคมด้วย นอกจากนี้จะใช้เวลาในการเดินช้อปปิ้ง เดินเที่ยวห้างสรรพสินค้า และการไปรับประทานอาหารนอกบ้าน สำหรับเรื่องของความต้องการศึกษาต่อหรือเพิ่มพูนความรู้ด้าน อาชีพนั้น พบว่ามีความต้องการอยู่มาก แต่จากการสำรวจไม่พบว่าประชากรทั้ง 2 แห่งนี้ได้ใช้เวลาสำหรับ กิจกรรมนี้แต่อย่างใด

นวลใจ หาริวิร(2540) ศึกษาเรื่อง “ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตคนไทยในสังคมอุตสาหกรรมใหม่ : ด้านสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยและบริการสาธารณะและการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม” ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมอุตสาหกรรมใหม่ลาดกระบังและบางพลี ด้านสภาพแวดล้อมในที่อยู่อาศัยและบริการสาธารณะ และการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม

โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่าง แต่ไม่ดีเท่าที่ควร คือบ้าน 1 หลังส่วนใหญ่อยู่อาศัย 1 ครอบครัว แต่มีจำนวนสมาชิก 2-5 คน ในขณะที่บ้าน 1 หน่วยต่อครอบครัวส่วนใหญ่แล้วหมายถึง 1 ห้อง ซึ่งการใช้ห้องของทั้ง 2 สังคมอุตสาหกรรม 1 ห้องเป็นที่นอน ที่พักผ่อน ที่ประกอบการ และที่รับประทานอาหารเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 44.2 และร้อยละ 42.8 มีพื้นที่ระหว่าง 11-20 ตารางเมตร ห้องอาบน้ำ ห้องสุขา และรูปแบบส้วมอยู่ในเกณฑ์ดี เพราะส่วนใหญ่เป็นห้องน้ำรวม ส่วนครอบครัวใช้พื้นที่ระหว่าง 1-30 ตารางเมตร แหล่งน้ำบริโภคทั้งสองสังคม ชื่อน้ำขวด แต่แหล่งน้ำอุปโภคสังคมอุตสาหกรรมใหม่ลาดกระบังใช้น้ำบาดาล ส่วนสังคมอุตสาหกรรมใหม่บางพลีใช้น้ำประปามีเตอร์ของตนเองมีการระบายน้ำเสียออกจากบ้านโดยมีท่อระบายน้ำออกนอกบ้าน แต่การระบายน้ำส้วม สังคมอุตสาหกรรมใหม่ลาดกระบังมีการระบายลงบ่อเกรอะสูงกว่าสังคมอุตสาหกรรมใหม่บางพลี

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยทั้ง 5 เรื่อง ทำให้ได้ข้อมูลในพื้นที่ที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ว่า ในอดีตประมาณ 10 ปีก่อนที่จะเปิดใช้สนามบินสุวรรณภูมิอย่างเป็นทางการ พื้นที่นี้มีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมมิใช่ชุมชนที่เกิดจากอพยพของผู้คนจากต่างทิศต่างถิ่น เช่น ชุมชนแออัด สภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ที่อยู่อาศัยแต่เดิมมีอาชีพทางการเกษตร และมีผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ทางทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศใต้ของสนามบินซึ่งเป็นย่านอุตสาหกรรมใหม่ เมื่อจำเป็นต้องย้ายประชาชนในพื้นที่เวนคืนเพื่อสร้างสนามบิน มีปัญหาการเตรียมตัวด้านอาชีพ การทำอากาศยานแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นผู้ดูแลพื้นที่เวนคืนทั้งหมด ประสบปัญหาด้านมวลชน การเคหะแห่งชาติจึงเข้ามาปฏิบัติงานในชุมชนแต่ไม่อาจตอบสนองข้อเรียกร้องใด ๆ ได้นอกจากการเร่งรัดการจัดที่อยู่อาศัยใหม่ให้แก่ประชาชนโดยเร็วตามหน้าที่เท่านั้น

สำหรับผู้อพยพเข้ามาอยู่ในย่านอุตสาหกรรมใหม่ก็มีปัญหาด้านการปรับตัว มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายและหนี้สิน แต่คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวของคนในชุมชนบางพลีและชุมชนลาดกระบังยังอยู่ในเกณฑ์ดี เมื่อสมาชิกในครอบครัวเกิดเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ รวมทั้งโรคจากความเครียด วิกลจริต ในครอบครัวจะดูแลสมาชิกกันเอง คุณภาพชีวิตด้านการงานและการใช้เวลาอยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือประชากรส่วนใหญ่มีงานทำ มีสภาพการทำงานที่มั่นคง มีรายได้แน่นอน โดยปกติจะทำงานวันละ 6-8 ชั่วโมง ประชากรส่วนใหญ่พึงพอใจในงานที่ตนทำอยู่ มีการว่างงานทำน้อยมาก ในด้านความรู้ความสามารถ ประชากรส่วนใหญ่เห็นว่าตนเองมีความรู้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับงานที่ทำอยู่ในปัจจุบัน มีความพร้อมและมั่นใจในความสามารถของตนเอง โดยไม่หวังพึ่งโชคชะตา ส่วนคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมในที่อยู่อาศัยและบริการสาธารณะ และการมีส่วนร่วมในชุมชนและสังคม โดยภาพรวมไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่พักในย่านอุตสาหกรรม 1 ห้องเป็นทั้งที่นอน ที่พักผ่อน ที่ประกอบการ และที่รับประทานอาหาร

นอกจากงานวิจัย 5 เรื่องดังกล่าวแล้ว ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุขอีกเรื่องหนึ่งของสาสนี เทพสุวรรณ(2550) เรื่อง “ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมของคนไทย : ความสำคัญของภาคประชาชน” โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เหมาะสมสำหรับ

การหาดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมในเชิงภาวะวิสัย (Objective Well-being) 2) การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศ อายุ และกลุ่มเกษตรกร/กลุ่มที่ไม่ใช่เกษตรกร 3) ความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยและเชิงภาวะวิสัย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการ “วิจัยบูรณาการเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีส่วนร่วมในภูมิภาคตะวันตก – การพัฒนาตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุข พ.ศ. 2548” ในจังหวัดชัยนาท ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้คือ ผู้ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป ซึ่งมีจำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 1,838 คน ในการประเมินระดับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน มีวิธีการวัดอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ความอยู่ดีมีสุขเชิง อัตวิสัยหรือความสุขจากภายใน(Subjective Well-being, Happiness) เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการนึกคิดของบุคคลและมีลักษณะเป็นนามธรรม 2) ความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยหรือความสุขจากปัจจัยภายนอก (Objective Well-being) เป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบหลายๆด้านที่จับต้องได้หรือเห็นได้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1) ดัชนีความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยที่มีค่าถ่วงน้ำหนักเท่ากัน เป็นการสร้างดัชนีที่มีแนวคิดสำคัญว่าองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขทุกด้านมีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเท่ากัน

2.2) ดัชนีความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยที่มีค่าถ่วงน้ำหนักต่างกัน เป็นการสร้างดัชนีจากเหตุผลที่ว่าความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบความอยู่ดีมีสุขมีผลต่อประชาชนต่างกัน องค์ประกอบที่นำมาใช้ในการวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยมีทั้งหมด 6 ด้าน 13 ตัวชี้วัด คือ (1) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายได้ การกู้ยืมและการเป็นภาระ การมีเงินออม วัสดุที่ใช้ทำตัวบ้านและสถานภาพการครองครองที่อยู่อาศัย (2) ด้านสภาพแวดล้อมในสังคม ประกอบด้วย ทูทางสังคมในชุมชน (3) ด้านครอบครัว ประกอบด้วย ครอบครัวอบอุ่น และสถานภาพสมรส (4) ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย การเจ็บป่วย และการมีหลักประกันสุขภาพ (5) ด้านวัฒนธรรม /ความเชื่อ ประกอบด้วย ความพอใจในฐานะของตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน และการทำบุญ และ (6) ด้านการศึกษา ได้แก่ระดับการศึกษาสูงสุด

ผลการศึกษา พบว่า ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมของผู้ชายสูงกว่าผู้หญิง กลุ่มอายุ 20 – 39 ปี สูงกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ และกลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ใช่เกษตรกร ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขแต่ละประเภท พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ และการสร้างดัชนีความอยู่ดีมีสุขโดยการให้ค่าถ่วงน้ำหนักต่างกันจะมีผลทำให้ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมสูงขึ้นกว่าการถ่วงน้ำหนักเท่ากัน ทั้งนี้เป็นเพราะการถ่วงน้ำหนักดังกล่าวเป็นการถ่วงน้ำหนักจากการให้ประชาชนลำดับความสำคัญของเหตุผลที่ก่อให้เกิดความสุขด้วยตนเอง ดังนั้นการกำหนดนโยบายเพิ่มความสุขของประชาชนควรคำนึงถึงความเห็นของประชาชนเป็นหลัก

งานวิจัยของสาสินี เทพสุวรรณ(2550) มีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในการแบ่งประเภทของความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยและเชิงภาวะวิสัย รวมทั้งเป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบของตัวชี้วัดสำหรับการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้

2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตหรือความอยู่ดีมีสุข มีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านภาววิสัย ได้แก่ ปัจจัยหรือสภาพแวดล้อมของบุคคล เช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม ที่เป็นรูปธรรมสามารถมองเห็นได้ นับได้ วัดค่าได้ และ องค์ประกอบด้านอัตวิสัยซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ หรือความรู้สึกนึกคิด และเจตคติของบุคคลที่มีต่อ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต การรับรู้สภาพต่อความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และความพึงพอใจในชีวิต

ในการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนรอบ สนามบินสุวรรณภูมิ จึงเป็นการศึกษาในประเด็นที่ว่า ประชาชนที่อยู่รอบๆ สนามบินสุวรรณภูมิในฐานะที่เป็นประชาชนไทยซึ่งได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญนั้น มีความอยู่ดีมีสุขหรือไม่ เพียงไร และ มีความคิดเห็นต่อความอยู่ดีมีสุขอย่างไร โดยศึกษาตัวชี้วัด 2 ลักษณะ คือ

- 1) ตัวชี้วัดทางภาววิสัย(Objective Indicators) โดยการสำรวจข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับ สภาพทางเศรษฐกิจ คือ อาชีพ, การศึกษา, การมีลิขสิทธิ์ในที่ดินและทรัพย์สิน, รายได้, รายจ่าย, เงินออม
- 2) ตัวชี้วัดทางอัตวิสัย(Subjective Indicators) คือการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับการให้ความสำคัญกับดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขด้านต่างๆ ประกอบด้วย การมีสุขภาพดี การเป็นเจ้าของที่ดิน การพบปะเพื่อนฝูง การแต่งงาน/การมีคู่ชีวิต การจับจ่ายซื้อสินค้า การมีเวลาว่าง การดูแลครอบครัว การมีงานทำ/มีรายได้/ไม่ตกงาน การได้รับความเคารพนับถือจากคนในชุมชน การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การมีลูกมีหลานเป็นคนดี การมีคอมพิวเตอร์ใช้ การมีบ้านเรือนที่ดี มั่นคง น่าพอใจ การมีลูกมีหลาน การเป็นเจ้าของรถยนต์/ไซด์ คนใกล้ชิด(สามี ภรรยา บุตร)มีสุขภาพดี การได้เข้าวัด การได้ตัดบาตรทำบุญกับพระสงฆ์ มีอินเตอร์เน็ตใช้ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว มีโทรทัศน์ได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา สวดมนต์/ทำสมาธิ(ด้วยตนเอง) เป็นเจ้าของโทรศัพท์มือถือ มีเงินมากๆ เป็นเจ้าของรถยนต์ การที่ลูกหลานตั้งใจเรียนหนังสือและเรียนต่อระดับสูง การมีที่อยู่อาศัยที่เงียบสงบ ไม่มีเสียงเครื่องบินรบกวน การมีที่อยู่อาศัยที่ห่างไกลจากโรงงานอุตสาหกรรม การมีพื้นที่สีเขียวหรือสวนสาธารณะอยู่ใกล้บ้าน การมีโรงพยาบาลอยู่ใกล้บ้าน การเดินทางไปไหนมาไหนแบบสบายๆ รถไม่ติด การมีหลักประกันในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีชีวิตแบบพอเพียง เรียบง่าย แบบคนในชนบท